

ДИФЕРЕНЦІАЛЬНИЙ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОЗДІЙСНЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції
(24-25 березня 2022 р., м. Одеса, Україна)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Державний заклад
ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО (м. Одеса)

КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ТА ДИФЕРЕНЦІАЛЬНОЇ
ПСИХОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО
ФАКУЛЬТЕТУ

ДИФЕРЕНЦІАЛЬНИЙ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОЗДІЙСНЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції
24-25 березня 2022 року

Одеса
ФОП Бєлий А.Є
2022

УДК 159.9: 37.015.3
ББК 88.4
Д 50

Друкується згідно рішення Вченої ради Соціально-гуманітарного факультету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (Протокол № 6 від 17.02.2022 р.)

Д 50 Диференціальний підхід у дослідженні професійного самоздійснення особистості:
Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (24-25 березня 2022 року) / відп. ред. О. П. Саннікова.
Одеса : ФОП Бєлий А.Є., 2022. 168 с.

ISBN 978-617-7757-39-8

Редакційна колегія

- Саннікова О. П. – *доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри загальної та диференціальної психології; відповідальний редактор;*
- Василенко І. В. – *кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної та диференціальної психології;*
- Гордієнко І. О. – *кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри загальної та диференціальної психології;*
- Санніков О. І. – *доктор психологічних наук, професор кафедри теорії та методики практичної психології.*

Матеріали збірника містять результати теоретико - емпіричних досліджень, що здобуті в процесі науково-дослідної роботи студентів, аспірантів та науковців, які навчаються і працюють у закладах освіти України.

Для студентів, аспірантів, молодих науковців, психологів, педагогів та широкого кола зацікавлених осіб.

За зміст та помилки, що можуть зустрічатися в тексті статей, несуть відповідальність автори.

ISBN 978-617-7757-39-8

© Університет Ушинського, 2022

УДК: 159.9

ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Василенко І. А.

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної та диференціальної психології,
Університет Ушинського*

В останні десятиліття в Україні виникла значна потреба в професійній кваліфікованій допомозі населенню у вирішенні проблем окремих людей у випадках емоційних або соціальних криз, з проблем, які виникають у різних категорій населення.

Суттєві зміни, які відбуваються сьогодні у всіх сферах суспільства, вимагають ретельного розв'язання питання надання професійної кваліфікованої допомоги населенню відносно збереження психологічного здоров'я та надання допомоги в адаптації до складних умов життя. Особливого значення набуває формування гармонійно розвиненої, суспільно активної, фізично досконалої, психічно здорової особистості. А розв'язання всіх цих питань неможливе без кваліфікованої психологічної допомоги. Слід зазначити, що починаючи з кінця 70-х років, ставилося питання про організацію соціально-психологічної служби як єдиної системи охорони й підтримки психічного здоров'я населення.

Психологічні служби, як складові державної системи охорони психічного і соціального здоров'я громадян, покликані надавати психологічну допомогу особистості не тільки у кризові моменти її життя, а й у процесі розвитку і саморозвитку. При цьому мова йде про кваліфіковану допомогу, допомогу, що здійснюється на наукових засадах і має на меті захист особистості, сприяння її повноцінному розвитку і саморозвиткові.

У 90-х роках було розпочато створення відомчих психологічних служб та недержавних спілок, товариств і комерційних організацій, що надають психологічні послуги. Так, було створено: Товариство психологів України, започатковано психологічну службу в системі освіти, психологічну службу в збройних силах, створено мережу центрів соціально-

психологічної реабілітації населення, що постраждало внаслідок Чорнобильської катастрофи, психологічну службу в органах внутрішніх справ. При цьому зросла кількість вищих навчальних закладів, як приватних, так і державних, що здійснюють підготовку психологів, соціальних працівників і соціальних педагогів.

Початок XXI століття ознаменований для практичних психологів сталим розвитком психологічних служб. Були створені національні системи соціальних і психологічних служб. Наказом Міністерства освіти і науки України було затверджено Типове положення про Центри практичної психології і соціальної роботи (наказ від 15.08.2000 р. № 386). Практично усі відомчі психологічні служби пройшли період юридичного та організаційного оформлення, визначення змісту і основних завдань своєї діяльності, побудови організаційних структур та системи підвищення кваліфікації і атестації спеціалістів.

Сучасні психологічні служби в Україні відрізняються розмаїттям як структури, функцій та завдань, що ними виконуються. Зараз це найпопулярніші сфери професійної діяльності практичних психологів. Історично першою галуззю, де сформувався суспільний запит на практичне застосування психологічних знань у нашій країні, є освіта.

Отже, психологічна служба – це система спеціальних закладів, які створюються в різних соціальних інститутах і організаціях, покликаних надавати кваліфіковану психологічну допомогу людям. Це особливі підрозділи у структурі підприємств і організацій, – система психологічного супроводу діяльності різноманітних соціальних інститутів. Спеціалісти, які працюють у структурі психологічної служби, вирішують комплексні задачі експертизи, діагностики і психологічної консультації у сферах виробництва, транспорту, освіти, медицини, культури, спорту, юриспруденції та ін.

Зазвичай психологічна служба являє собою сукупність методичних і практичних центрів, спеціалізованих консультативних кабінетів, спеціальних закладів соціально-психологічної реабілітації, включає посади консультантів, радників, аналітиків, психологів, соціальних працівників. Робота практичного психолога в психологічній службі ґрунтується на глибокому розумінні законів психічного життя людини, сутності психічних явищ і процесів, застосуванні специфічних

психологічних методів впливу на іншу людину. Практичний психолог виконує свої професійні функції за допомогою специфічних прийомів, методів і технологій, які побудовані на наукових знаннях про механізми функціонування психіки, законах людської поведінки й розвитку.

Сьогодні в Україні психологічні служби функціонують у ряді галузей та державних інституцій: психологічна служба в системі освіти; соціально-психологічна служба (допомога населенню); психологічна служба у галузі політики; психологічна служба органів внутрішніх справ (робота з персоналом; психологічний супровід оперативно-службової діяльності; психолого-педагогічний супровід навчально-виховного процесу в закладах освіти МВС України); психологічна служба Збройних Сил; психологічна служба у справах сім'ї; психолого-реабілітаційні та соціально-реабілітаційні центри тощо.

Психологічна служба системи освіти – це сукупність закладів, установ, підрозділів і посад, що входять до єдиної субординативної системи (як частина більш загальної системи), основу якої складають фахівці у галузі практичної (прикладної) психології, соціальної педагогіки і методисти відповідних кабінетів (центрів).

Основною метою діяльності психологічної служби системи освіти є забезпечення і підвищення ефективності навчально-виховного процесу шляхом його індивідуалізації та, одночасно, захист психічного здоров'я і соціального благополуччя всіх його учасників на основі застосування методів і технологій прикладної психології та соціальної педагогіки. Психологічна служба системи освіти є складовою державної системи охорони фізичного і психічного здоров'я молодих громадян України і діє з метою виявлення і створення оптимальних соціально-психологічних умов для розвитку та саморозвитку особистості. Служба забезпечує своєчасне і систематичне вивчення психофізичного розвитку дитини, мотивів її поведінки і діяльності з урахуванням вікових, інтелектуальних, фізичних, статевих та інших індивідуальних особливостей, створення психологічних умов для саморозвитку та самовиховання, сприяє виконанню освітніх і виховних завдань навчальними закладами. Психологічна служба у своїй діяльності керується Конституцією України, Декларацією прав людини, Конвенцією про права дитини, Законами України про

освіту, чинним законодавством України, Положенням про психологічну службу системи освіти України, Етичним кодексом психологів України.

Діяльність служби в системі освіти України забезпечується практичними психологами, соціальними педагогами, консультантами психолого-медико-педагогічних консультацій, методистами, які мають вищу спеціальну освіту.

Завдання діяльності *психологічної служби системи освіти України* полягають у:

- підвищенні ефективності навчально-виховного процесу на основі практичного впровадження новітніх досягнень психологічної науки;

- захисті психічного здоров'я та особистісного суверенітету всіх учасників навчально-виховного процесу;

- сприянні повноцінному особистісному й інтелектуальному зростанню дітей на кожному віковому етапі їх розвитку;

- створенні психологічних і соціально-педагогічних умов для формування у вихованців мотивації до самовиховання і саморозвитку;

- забезпеченні індивідуального, особистісно-орієнтованого підходу до кожної дитини на основі її психолого-педагогічного вивчення;

- профілактиці і корекції відхилень в інтелектуальному і особистісному розвитку учнів, студентів, вихованців.

Розглянемо відомчі психологічні служби, їх функції та завдання.

Психологічна служба в системі Збройних сил України спрямована на організацію та здійснення психологічної роботи у підрозділах і частинах задля: 1) психологічного підтримання високої бойової й мобілізаційної готовності військ, ефективного бойового чергування, оптимальної бойової і оперативної підготовки, підтримання серед особового складу високої свідомої військової дисципліни; 2) психологічного впливу на особистість воїна і особовий склад підрозділів (частин) для підвищення ефекта надання йому своєчасної психологічної допомоги; 3) організації і надання спеціальної психологічної допомоги військовослужбовцям, у яких існують певні особистісні, психічні та інші проблеми, має місце девіантна поведінка тощо.

Задачі *психологічної служби в системі Збройних сил України*:

- вивчення індивідуально-психологічних особливостей військовослужбовців, соціально-психологічних процесів і явищ у військових колективах і прогнозування їх розвитку;
- формування здорового морально-психологічного клімату у військових колективах;
- організація заходів психологічної роботи із забезпечення бойової і мобілізаційної готовності, бойових і учбово-бойових задач, бойового чергування (бойової служби), караульної і внутрішньої служб;
- психологічний аналіз службово-бойової діяльності, учбового процесу, виховної роботи і розробка заходів з підвищення їх ефективності;
- вивчення поповнення, яке прибуває до військової частини, і вироблення рекомендацій по раціональному розподілу військовослужбовців;
- організація психологічної допомоги і психологічної освіти військовослужбовців, членів їх сімей і цивільного персоналу Збройних сил.

Система психологічного забезпечення діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій/ Психологічне забезпечення важлива складова державної політики у сфері цивільного захисту.

Психологи відіграють провідну роль у забезпеченні надійності персоналу – здійснюють професійно-психологічний відбір на службу (навчання), психологічне супроводження службової діяльності, вивчення соціально-психологічного клімату в підрозділах, заходи первинної психопрофілактики тощо, а також залучаються до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Психологічна служба включає психологів територіальних органів управління, спеціальних регіональних центрів швидкого реагування, підрозділів центрального підпорядкування та навчальних закладів системи ДСНС України.

Основними завданнями психологічної служби ДСНС України є:

- організація та проведення роботи із психологічного забезпечення діяльності персоналу органів і підрозділів цивільного захисту;
- психологічний захист населення у разі загрози і виникнення надзвичайних ситуацій.

Система психологічного забезпечення діяльності

персоналу Державної прикордонної служби України. Психологічне забезпечення діяльності персоналу Державної прикордонної служби України має такі складові:

– психологічне забезпечення оперативно-службової діяльності персоналу, що включає в себе моніторинг психологічного стану особового складу, соціально-психологічного клімату в колективах підрозділів, психологічну профілактику негативних станів та ненормативної поведінки персоналу, що виникають внаслідок виконання службових завдань та дій зовнішніх факторів та умов служби, здійснення психокорекційних заходів;

– психологічне забезпечення діяльності з підтримання правопорядку та дисципліни, включає в себе визначення соціально-психологічних та індивідуально-психологічних передумов порушень дисциплінарних норм, застосування відповідних профілактичних заходів, профілактику та попередження професійних деформацій персоналу, психокорекцію девіантної поведінки;

– психологічне забезпечення кадрової роботи, включає в себе здійснення професійного психологічного відбору персоналу, психологічний моніторинг посадових осіб кадрового резерву, надання відповідних рекомендацій, проведення професіографічної роботи;

– психологічне забезпечення соціальної роботи з військовослужбовцями, працівниками та членами їх сімей включає проведення консультування вказаних осіб, поширення психологічних знань серед прикордонників та членів їх сімей, забезпечення збереження психічного здоров'я громадян.

Служба психологічного забезпечення діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ України. У відповідності до Положення про службу психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ України психологічне забезпечення визначається як система організаційних та психологічних заходів, спрямованих на вдосконалення роботи з персоналом та підвищення ефективності оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ України. Дане положення регулює питання організації служби психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ України, завдання, функції та основні методи здійснення зазначеного виду діяльності, повноваження психологів та порядок виконання покладених на них функцій.

Серед численних завдань, які притаманні усім

психологічним службам цивілізованого світу, психологічна служба системи МВС України в силу владних повноважень, виконує ще й специфічні завдання, серед яких найбільш типовими і основними є наступні:

– надання допомоги керівникам усіх рівнів з питань зміцнення дисципліни й законності в органах внутрішніх справ, створення ефективної системи забезпечення психологічної та психофізіологічної надійності персоналу;

– здійснення професійної орієнтації і професійно-психологічного відбору кандидатів на службу в органи внутрішніх справ України та навчання в навчальних закладах МВС України з метою визначення їх психологічної готовності до правоохоронної діяльності в органах внутрішніх справ;

– здійснення психологічного вивчення працівників, які переміщуються на іншу посаду в системі МВС України, з метою визначення їх психологічних характеристик та прогнозування психологічної готовності до виконання ними певних оперативно-службових завдань;

– психологічна підготовка працівників органів внутрішніх справ до виконання своїх функціональних обов'язків як у повсякденних, так і в екстремальних умовах;

– проведення психопрофілактичної роботи з персоналом органів та підрозділів внутрішніх справ;

– здійснення заходів щодо оптимізації соціально-психологічного клімату в колективах;

– психологічне консультування керівників а також працівників органів внутрішніх справ та членів їх сімей;

– психологічне супроводження оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ;

– упровадження досягнень сучасної психології в процес розкриття та розслідування злочинів;

– надання психологічної допомоги працівникам органів внутрішніх справ під час охорони громадського порядку та при забезпеченні переговорної діяльності;

– розробка та впровадження новітніх психологічних технологій в оперативно-службову діяльність, у тому числі із застосуванням комп'ютерної поліграфічної техніки;

– психолого-педагогічний супровід навчально-виховного процесу в навчальних закладах МВС України;

– здійснення психологічної підготовки працівників органів внутрішніх справ України;

– надання психологічної допомоги особам, що були прийняті на службу, в адаптації до умов оперативно-службової діяльності;

– упровадження тренінгових технологій формування в працівників органів внутрішніх справ відповідних професійно важливих психологічних якостей, психологічної стійкості, навичок безпечної поведінки, уміння розв'язувати свої психологічні проблеми та управляти конфліктними ситуаціями з урахуванням особливостей несення служби та категорій працівників органів і підрозділів внутрішніх справ;

– виявлення за допомогою психологічних та соціологічних методів чинників, що сприяють виникненню соціально-психологічних проблем в оперативно-службовій діяльності органів внутрішніх справ.

Психологічна служба організації (підприємства). Імідж, престиж організації (фірми, підприємства) значною мірою визначає наявність психологічної служби, існування якої у великій установі є очевидною необхідністю. Зміст психолого-консультативної допомоги залежить від специфіки діяльності організації. Саме вона зумовлює структуру психологічної служби, яку визначають функції, структура організації, продукти діяльності.

Виділяють три основні ідеї, в основі яких розглядаються різні моделі роботи практичного психолога в організації:

– суть психологічної діяльності – в науково-методичному забезпеченні кадрової і виховної роботи.

– значення діяльності психолога – в наданні допомоги співробітникам, які зазнають різних психологічних або соціально-психологічних труднощів.

– суть психологічної діяльності – у супроводі працівника в процесі всієї його роботи.

Система роботи з персоналом складається з чотирьох взаємопов'язаних підсистем. Кожна з цих підсистем безумовно включає психологічну складову:

– кадрова політика визначає генеральну лінію і принципи установки в роботі з персоналом на тривалу перспективу. Сюди входять організаційно-методологічні принципи психологічної служби в організації.

– підбір персоналу полягає у формуванні резерву кадрів на заміщення вакантних робочих місць, визначається вимогами до кадрів, сформульованими в підсистемі кадрової політики, і моделями робочих місць, що включають психологічні вимоги до претендентів на вакантні посади.

– оцінка персоналу – визначення ступеня відповідності працівника вакантної посади. При цьому важливим є точно

визначити місце психолога в роботі атестаційної комісії.

– розташування персоналу повинне забезпечувати постійний рух кадрів, виходячі з результатів оцінки їх потенціалу, індивідуального внеску, віку.

В рамках кожної з підсистем управління персоналом можна виділити такі напрямки діяльності психолога: прикладна психодіагностика, яка включає розділи: психодіагностика при прийомі на роботу; періодична психодіагностика співробітників, які працюють в організації (первинна психодіагностика співробітників, поглиблене психологічне обстеження); психокорекційна і розвиваюча робота; психологічне консультування співробітників і керівників структурних підрозділів; соціально-диспетчерська діяльність.

Основною метою функціонування психологічної служби є підвищення ефективності діяльності людей та захист їхнього соціального і психічного здоров'я. В основі діяльності фахівців психологічних служб лежить психологічна практика, - професійна діяльність з надання психологічної допомоги особистості.

Література

Дуткевич Т. В. Практична психологія: вступ до спеціальності: [навч. посіб.]. Київ : ЦУЛ, 2018. 256 с.

Легка Л. М. Організація діяльності психологічних служб: [навч. посіб.]. Львів : Новий Світ, 2018. 371 с.

Психологічна служба: [підруч.]/В.Г. Панок (наук. ред.), А.Г.Обухівська, В.Д.Острова та ін. Київ : Ніка-Центр, 2016. 362 с.

УДК 159.316.614

ПСИХОЛОГІЯ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ТА ЇЇ ПОРУШЕНЬ

Водолазська О.О.

*кандидат психологічних наук, доцент
доцент кафедри загальної та диференціальної психології,
Університет Ушинського*

Анотація. У даному повідомленні подано анотацію до робочої програми навчальної дисципліни (РПНД) «Психологія соціалізації»